

VALDNIKS · KAROTĀJS · VIEDAIS · MĪLĒTĀJS

ROBERT MOORE
DOUGLAS GILLETTE

KING

REDISCOVERING

WARRIOR

THE ARCHETYPES

MAGICIAN

OF THE MATURE

LOVER

MASCULINE

ROBERTS MŪRS
DUGLASS DŽILETS

VALDNIĒKS

NOBRIEDUŠAS

KAROTĀJS

VĪRIŠĶĪBAS

VEDAIS

ARHETIPI

MĪLĒTĀJS

ZVAIGZNE ABC

158(035)
Mu 610

Robert Moore and Douglas Gillette

KING, WARRIOR, MAGICIAN, LOVER:

Rediscovering the Archetypes of the Mature Masculine

Copyright © 1990 by Robert Moore and Douglas Gillette

Published by arrangement with HarperOne, an imprint of HarperCollins Publishers.

Cover design by Kristin Beckstoffer

Author photograph by Jerry Bauer

Illustrations (from top): *The Old King* (detail), 1916–1936 by Georges Roualt

(French, 1871–1958). Oil on canvas, 30 1/4 x 21 1/4 in. The Carnegie Museum of Art, Pittsburgh; Patrons Art Fund, 1940. *Portrait of Charles V at the Battle of Mühlberg* (detail),

1548 by Titian (Italian, c. 1488–1576). Oil on canvas, the Prado Museum, Madrid. Photo: Scala/Art Resource, New York. *Old Bear, A Medicine Man* (detail), 1832 by George Catlin (American, 1796–1872). Oil on canvas, 29 x 24 in. (73.7 x 60.9 cm). National Museum of American Art, Smithsonian Institution, Gift of Mrs. Joseph Harrison, Jr., 1985.66.129.

Two Lovers (detail), 1630 painted by Reza-ye Abbasi in the royal studio of Shah Abbas (Iranian, 1588–1629). Tempera and gilt on paper, 7 1/8 x 4 11/16 in. The Metropolitan Museum of Art, New York, Francis M. Weld Fund, 1950.

All rights reserved.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs.

Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums.

Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Tulkojums latviešu valodā, Ingus Macats, 2022

© Izdevums, literārā apdare, mākslinieciskais noformējums,

Apgāds Zvaigzne ABC, 2022

ISBN 978-9934-31-081-2

Dzejniekam Robertam Blajam,
kurš ir veicinājis atkārtotu vīrieša
pieredzes izvērtējumu.

Četri Varenie ikkatrā Vīrā mīt; kas nedalāmā vienībā
Spēj eksistēt vien vispārējā Ēdenes brālībā
Un vispārējā Vīrā, kuram mūžam slava dota. Āmen.

– Viljams Bleiks, *Četras Zoas*

Saturs

Priekšvārds	9
Pateicības	11
Ievads	13
<i>I daļa. No Zēna psiholoģiskās struktūras uz Vīrieša psiholoģisko struktūru</i>	
1. Vīrišķības rituālo procesu krīze	21
2. Vīrišķības potenciāls	29
3. Zēna psiholoģija	33
4. Vīrieša psiholoģija	69
<i>II daļa. Vīrieša psiholoģiskās struktūras atšifrējums – četri nobriedušas vīrišķības arhetipi</i>	
5. Valdnieks	75
6. Karotājs	107
7. Viedais	133
8. Mīlētājs	161
Noslēgums. Pieeja nobriedušas vīrišķības arhetipiskajam spēkam	189
Ieteicamā literatūra	207

Priekšvārds

Amerikas Savienotajās Valstīs un citviet pasaulē notiekošajās vīriešu tikšanās reizēs, tāpat kā daudzās publikācijās, uzmanības centrā arvien biežāk tiek izvirzīti četri arhetipi: Valdnieks, Karotājs, Viedais un Mīlētājs. Pastāv plaši izplatīts uzskats, ka šie modeļi tradicionāli veido nobriedušu vīrišķību. Šie arhetipi tiek dēvēti par četriem pamatelementiem, kuri, dinamiski mijiedarbojoties, veido nobrieduša vīrieša psihes struktūru. Psihologijas pētījumi, kuros šī teorija balstīta, pirmoreiz lekciju veidā tika izklāstīti Čikāgas K. G. Junga institūtā un publicēti audiokasešu formātā. Tie ir guvuši plašu atzinību un ārkārtīgi dziļi iespaidojuši vīriešu analītiskās psihoterapijas attīstību. Mēs uzskatām, ka šajās lekcijās ietvertās psiholoģijas patiesības var kļūt par revolucionāru atklājumu, kas palīdzēs izprast cilvēka patības dziļāko uzbūvi neatkarīgi no tā, vai runa ir par vīriešiem vai sievietēm. Šis atklājums, kas palīdz izprast Karla Gustava Junga “dubulto piramīdu”, papildina Junga izpratni par cilvēka arhetipisko Patību, taču sniedzas vēl tālāk par Junga darbiem, skaidri iezīmējams ne vien “četrās ceturtdaļās” izteikto psiholoģisko saturu un potenciālu, bet arī dziļākās

patības dinamikā iestrādātos dialektiskos pretnostatījumus: Valdnieks – Viedais; Milētājs – Karotājs.

Grāmatā “Valdnieks. Karotājs. Viedais. Milētājs” ir ietverts šo pētījumu rezultātu izklāsts ar mērķi izprast vīrieša psihi. Tā ir pirmā daļa iecerētajā piecu sējumu sērijā par vīrieša psiholoģiju šīs paradigmas kontekstā. Nākamajos sējumos esam ieplānojuši dziļāk iztīrīt apsvērumus, kas izriet no šī teorētiskā cilvēka psiholoģijas un garīguma modeļa. Visiem tiem, kuri profesionālas intereses vai tiklab personīgas ieinteresētības dēļ vēlas uzzināt vairāk, grāmatas beigās piedāvājam ieteicamās literatūras sarakstu.

Rakstot šo grāmatu, mēs vēlējamies sniegt vīriešiem vienkāršu un viegli lasāmu “vīrieša psihi lietošanas instrukcijas” uzmetumu. Šī grāmata varētu palīdzēt vīriešiem apzināties savas stiprās un vājās puses un kalpot par ceļa rādītāju vēl neizpētītās vīrieša patības dzīlēs.

Pateicības

Grāmatas autori vēlas pateikties Robertam Blajam (*Robert Bly*) par viņa sniegto iedrošinājumu, Grasielai Infantei (*Graciela Infante*) par rūpīgo manuskripta pārlesīšanu, Mārgarītai Šenehenai (*Margaret Shanahan*) un Grasielai Infantei par noderīgajiem priekšlikumiem un Patrikam Ņūdžentam (*Patrick Nugent*) par ārkārtīgi precīzo Roberta Mūra lekciju transkripciju. Paldies visai izdevniecības *HarperSanFrancisco* redakcijas komandai! Īpaši pateicamies arī daudzajiem vīriešiem, kas ir izmantojuši šo jauno pieeju vīrieša psiholoģijai, lai no jauna izvērtētu savu personīgo pieredzi, un tādējādi palīdzējuši padziļināt un pilnveidot mūsu izpratni.

Ievads

Pārraidē “Vīriešu sapulce” Bilis Moierss intervēja dzejnieku Robertu Blaju, un kāds jaunietis viņam uzdeva šādu jautājumu: “Kur mūsdienās ir visi iniciētie, spēcīgie vīrieši?” Mūsu grāmatas mērķis ir atbildēt uz šo jautājumu, kas nodarbina gan vīriešus, gan sievietes. 20. gadsimta nogalē mēs novērojām ārkārtīgi lielu vīrieša identitātes krīzi. Mūsdienu notikumu vērotāji – sociologi, antropologi un psihologi – ir apzinājuši šī fenomena postošos apmērus, kas katru no mums personīgi ietekmē tikpat lielā mērā kā visu sabiedrību kopumā. Kāpēc mūsdienās Amerikas Savienotajās Valstīs un Rietumeiropā valda tik liels apmulsums par dzimuma jautājumiem? Šķiet, kļūst aizvien grūtāk identificēt konkrētu vīrišķības un sievišķības esenci.

Ja palūkojamies uz ģimenes modeļiem, mēs redzam tradicionālās ģimenes sabrukumu. Diemžēl arvien biežāk ir sastopams pazudušā tēva fenomēns. Vīrietis pamet ģimeni emocionāli, fiziski vai abējādi, psiholoģiski traumēdams savus bērnus neatkarīgi no viņu dzimuma. Vājš vai klāt neesošs tēvs sakropļo dēlu un arī meitu spēju pilnvērtīgi apziņāties pašiem savu dzimuma identitāti, kā arī veidot tuvas,

pilnvērtīgas attiecības gan ar sava, gan pretējā dzimuma pārstāvjiem.

Tomēr mūsu uzskati un pieredze rāda, ka mūsdienu ģimenes modeļu sairums, lai arī cik svarīgs tas būtu, nav vienīgais tiešais cēlonis, ar ko izskaidrot vīrišķības krīzi. Šī sairuma pamatā ir minami vēl divi faktori.

Pirmām kārtām ļoti nopietni būtu jāuztver fakts, ka izzūd *rituālie procesi*, ar kuru palīdzību puisi iniciē par vīriešiem. Tradicionālās sabiedrībās ir precīzi definēts, kādā veidā tā sauktā Zēna psiholoģiskā struktūra atšķiras no Vīrieša psiholoģiskās struktūras. Tas viegli saskatāms cilšu kopienās, ko rūpīgi pētījuši slavenie antropologi Arnolds van Geneps un Viktors Tērners. Šajās kopienās rūpīgi pārdomāti rituāli palīdz cilts puisiem pāriet vīrieša kārtā. Rietumu civilizācijā gadsimtu gaitā gandrīz visi šie rituālie procesi ir pamesti novārtā vai arī pārveidoti, sašaurinot to nozīmi un mazinot iedarbības spēku. Tādējādi ir izveidojies fenomens, ko mēs dēvējam par *pseudoiniciāciju*.

Par rituālās iniciācijas norietu liecina arī vēstures fakti. Gan protestantu reformācija, gan apgaismība bija spēcīgas kustības, kam raksturīga dažādu rituālu noniecināšana. Un tad, kad rituāls ir zaudējis savu svēto un pārveidojošo nozīmi, pāri paliek vienīgi tas, ko Viktors Tērners nosauc par “vienkāršu ceremoniju”, kurai nepietiek spēka patiesi pārveidot apziņu. Atsacīdamies no rituāliem, mēs esam zaudējuši procesus, ar kuru palīdzību vīrieši un sievietes var apzināties savu dzimuma identitāti dziļā, nobriedušā un dzīvi uzlabojošā veidā.

Kas notiek ar sabiedrību, kad rituālie procesi, kas ļautu izveidoties šīm identitātēm, zaudē savu uzticamību? Ir daudz vīriešu, kuri vai nu nav piedzīvojuši vispār nekādu iniciāciju,

vai arī ir piedzīvojuši pseidoiniciāciju, kas nav veicinājusi tik vajadzīgo pārveidošanos par pieaugušajiem. Līdz ar to dominē Zēna psiholoģija. Tā ir mums visapkārt, un to ir itin viegli saskatīt. Par Zēna psiholoģiju liecina aizskarošas un varmācīgas jūtu izpausmes pret citiem vīriešiem un sievietēm, pasīvums un vājums, nespēja efektīvi un radoši darboties savā dzīvē un arī atraisīt dzīvīgumu un radošumu citos (vīriešos un sievietēs), kā arī bieži vien šūpošanās no vienas galējības uz otru: varmācība – vājums, varmācība – vājums.

Līdzās jēgpilnu vīrieša iniciācijas rituālo procesu sabrukumam, kā šķiet, pieauguša vīrieša identitātes sairumu veicina vēl kāds faktors. Šo faktoru mums atklāj feministu polemika, un tas ir patriarhāts. Patriarhāts ir sabiedrības un kultūras sistēma, kas ir valdījusi Rietumos un lielākajā daļā pārējās pasaules vismaz no 2. gadsimta p.m.ē līdz pat mūsdienām. Feminisma atbalstītāji ir pamanījuši, cik ļoti vīriešu kundzība patriarhātā ir nomākusi un apspiedusi visu sievišķo – gan t. s. sievišķās īpašības un tikumus, gan arī sievietes pašas. Radikāli kritizēdami patriarhātu, daži feministi secina, ka vīrišķība pašā saknē ir varmācīga un ka saikne ar “erosu” – ar mīlestību, maigumu un attiecību veidošanu – cilvēciskajā vienādojumā ienāk vienīgi no sievišķās puses.

Kaut arī šie novērojumi ir lieti noderējuši gan vīrieša, gan sievietes atbrīvošanai no patriarhāliem stereotipiem, mēs šajā skatījumā saredzam nopietnas problēmas. Mūsaprāt, patriarhāts nav uzskatāms par dziļi iesakņojušās vīrišķības izpausmi, jo dziļi iesakņojusies vīrišķība pēc savas būtības *nav* varmācīga. Patriarhāts – tieši pretēji – ir *nenobriedušas* vīrišķības izpausme. Tā ir Zēna psiholoģijas un zināmā mērā vīrišķības Ēnas – jeb neprātīgās – puses izpausme.

Patriarhāts ataino panīkušu vīrišķību, kas iestrēgusi nenobriedušā līmenī.

Pēc mūsu domām, patriarhāts uzbrūk kā pilnībā attīstītai sievišķībai, tā arī pilnībā attīstītai vīrišķībai. Tie, kuri nespēj izkļūt no patriarhāta struktūras un dinamikas, vēlas kontrolēt ne tikai sievietes, bet arī vīriešus. Patriarhāts balsātās bailēs – zēna jeb nobriedušas vīrišķības bailēs – no sievietēm, protams, taču arī no vīriešiem. Zēni baidās no sievietēm. Tāpat viņi baidās arī no īstiem vīriešiem.

Patriarhāls vīrietis nevēlas, ka viņa dēli vai viņa pakļautībā esoši vīrieši pilnīgi attīstītu savu vīrišķību, tāpat kā nevēlas, lai pilnīgi attīstītos viņa meitas vai viņam pakļautas sievietes. Kā piemēru var minēt tādu biroja priekšnieku, kurš nevar izturēt, ka mēs esam tik prasmīgi, cik patiesībā esam. Cik gan bieži tādi vīrieši apskauž, ienīst un uzbrūk saviem darbiniekiem ne tikai tiešā, bet arī pasīvi agresīvā veidā, kad vien mēs cenšamies parādīt savu skaistumu, briedumu, radošumu un dzīvinošo spēku! Jo skaistāki, kompetentāki un radošāki mēs kļūstam, jo vairāk izsaucam priekšnieku un pat kolēģu naidīgumu. Patiesībā mums uzbrūk brieduma trūkums ļaudīs, kurus biedē mūsu panākumi ceļā uz pilnīgas vīrišķības vai sievišķības briedumu.

Patriarhāts ataino to, ko mēs dēvējam par Zēna psiholoģiju. Tas savā būtībā neietver pilnīgi nobriedušas vīrišķības potenciālu. Pie šāda secinājuma mēs esam nonākuši, pētot senus mītus un mūsdienu vīriešu sapņus, strauji augošo feminizāciju tradicionālajās reliģiskajās organizācijās un tikpat straujās dzimumu lomu izmaiņas mūsu sabiedrībā kopumā. Šo faktu apstiprina arī mūsu gadiem ilgā pieredze darbā ar pacientiem, kurā arvien vairāk atklājam, ka vīriešiem, kas

pievēršas psihoterapijai, iekšējā dzīvē pietrūkst kaut kā vitāli svarīga.

Pretēji daudzu psihologu domām, šiem vīriešiem netrūkst pienācīgas saiknes ar iekšējo sievišķību. Daudzkārt šiem vīriešiem, kuri meklē palīdzību, dzīve ir bijusi un turpina būt *pārplūdināta* ar sievišķīgo. Patiesībā viņiem nav pienācīgas saiknes ar dziļo un instinktīvo *vīrišķo* enerģiju, ar nobriedušas vīrišķības potenciālu. Tieši patriarhāts ir traucējis viņiem iegūt šo saikni, un to mazumiņu vīrišķības, ko viņi vēl varētu saukt par savējo, ir pilnīgi nokritizējusi feministu polemika. Viņus ir ierobežojis jēgpilnas un pārveidojošas iniciācijas trūkums, ar kuras palīdzību viņi būtu varējuši izjust savu vīrišķību.

Mēs esam atklājuši, ka šie vīrieši, analizējot savu pieredzi ar meditācijas, lūgšanu un Junga sekotāju izmantotās “aktīvās iztēlošanās” palīdzību un arvien vairāk pietuvojoties iekšējiem nobriedušas vīrišķības arhetipiem, spēj atbrīvoties no domām, jūtām un uzvedības, kas ievaino viņus pašus un apkārtējos, un patiesi kļūst spēcīgāki, nosvērtāki un radošāki attiecībā uz sevi un citiem – gan vīriešiem, gan sievietēm.

Šajā vīrišķības krīzē nav *jāmazina* vīrišķais spēks, kā apgalvo daļa feminisma piekritēju. Tieši pretēji – tas ir jāvairo. Taču mums vajag vairāk *nobriedušas* vīrišķības. Mums vajag vairāk Vīrieša psiholoģijas. Ir jāiegūst mierīga līdzsvarotība attiecībā uz vīrišķo spēku, lai mēs neizturētos pret citiem kontrolējoši vai diskriminējoši.

Vīrišķību un sievišķību pārmērīgi nomelno un tai uzbrūk ne tikai patriarhāts, bet arī feministu reakcija uz patriarhātu. Feminisma atbalstītāji ar nesaprātīgu kritiku vēl vairāk ievaino jau tā apspiesto autentisko vīrišķību. Iespējams,

patiesībā nemaz nav bijis tāda laika, kad valdījusi nobriedusi vīrišķība (vai nobriedusi sievišķība). To mēs nevaram droši zināt. Tomēr esam pilnīgi pārliecināti, ka mūsdienās nevalda nobriedusi vīrišķība.

Mums jāiemācās milēt nobriedušu vīrišķību un jāļauj tai milēt mūs. Ir jāiemācās priecāties par autentiskas vīrišķības spēku un varēšanu ne tikvien mūsu pašu, vīriešu, labbūtības dēļ un mūsu attiecību ar citiem ļaudīm labad, bet arī tāpēc, ka nobriedušas vīrišķības krīze padziļina globālo visas mūsu sugas izdzīvošanas krīzi. Šai bīstamajai, nestabilajai pasaulei ir steidzami vajadzīgi nobrieduši vīrieši un nobriedušas sievietes, lai nākotnē cilvēces eksistence varētu turpināties.

Tā kā mūsdienu sabiedrībā ārkārtīgi trūkst rituālu procesu, kas spētu palīdzēt mums pārcelties no Zēna psiholoģiskās struktūras uz Vīrieša psiholoģisko struktūru, katram pašam (ar citu palīdzību un atbalstu) jādodas meklēt dziļo vīrišķības potenciālu, kas mīt ikvienā no mums. Ikvienam jāatrod saikne ar šī spēka avotu. Mēs ceram, ka šī grāmata palīdzēs īstenot šo vitāli svarīgo uzdevumu.